

Spalio 24–31 dienomis Lietuvoje vyks tradicinė, jau 11-oji, Pasaulinė medijų ir informacinio raštingumo (MIR) savaitė. Pirmąkart ją organizuoja šalies bibliotekos.

Nuo 2012-ųjų UNESCO inicijuotą MIR savaitę kasmet rengia vis kita šalis – šįkart Nigerija. Tuo pat laiku, paskutinę spalio savaitę, diskusijas, seminarus, konferencijas, pristatymus, mokymus ir pan. savo šalyje organizuoja kiekviena UNESCO valstybė narė.

„Ši globali iniciatyva kasmet sulaukia vis didesnio valstybių dėmesio aiškiai suvokiant, kad pasaulis nėra pasiruošęs lengvai susidoroti su naujais iššūkiais: labai skirtingi kartų skaitmeniniai bei medijų raštingumo gebėjimai, neslopsta patyčios ir persekiojimas skaitmeninėje erdvėje, dezinformacija ir misinformacija pandemijos, karo Ukrainoje akivaizdoje ir t.t. Be abejo, skirtingų šalių situacija šiuo požiūriu labai skirtinga“, – sako Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos generalinė sekretorė Miglė Mašanauskienė.

UNESCO atstovė džiaugiasi, kad iki šiol pavieniais renginiais MIR savaitę minėjusi Lietuva šįsyk tam skiria visą savaitę.

„Kadangi viena mūsų šalies visuomenės informavimo politikos strateginių kryptių – ugdyti informacinėms grėsmėms atsparią visuomenę, MIR, kritinis mąstymas yra prioritetas. Reikia pripažinti: vieno recepto, kaip to pasiekti, nėra, tačiau būdų ieško ir nevyriausybinkai, ir valstybinės institucijos. Vieningai sutariama: pastangos, deja, išblaškytos ir fragmentiškos, o rezultatai nedžiugina. Todėl pelnytai atsigręžta į mūsų šalyje gerai išvystytą bibliotekų tinklą – daugiau nei 2000 mokslo, studijų, savivaldybių ar apskričių bibliotekų turi aktyvius specialistus, reikiamą infrastruktūrą, o svarbiausia – jos labai arti bendruomenių, turi visuomenės pasitikėjimą, daug bendradarbiavimo patirties, todėl yra puiki platforma ugdyti MIR“, – tvirtina M. Mašanauskienė.

Kultūros viceministro Vyginto Gasparavičiaus teigimu, viena esminių Kultūros ministerijos veiklos sričių – visuomenės kritinio mąstymo ir atsparumo informacinėms grėsmėms didinimas per kultūros paslaugas, pasitelkiant MIR ugdymo priemones. „Šiuolaikinei bibliotekai šiandien tenka prisidėti prie gyventojų MIR įgūdžių lavinimo bei kritiškai mąstančios visuomenės, kuri sugeba atsirinkti, tinkamai interpretuoti bei panaudoti gaunamą informaciją ir kritiškai naudotis jos šaltiniais, ugdymo. Todėl šalies viešosios bibliotekos palaipsniui galėtų tapti MIR ugdymo centrais. O jau kitąmet jose Kultūros ministerijos iniciatyva bus įgyvendinama gyventojų MIR ugdymo programa“, – sako viceministras Vygintas Gasparavičius.

VDU Viešosios komunikacijos katedros profesorė dr. Auksė Balčytienė išvelgia pavojų – MIR neretai siūlomas kaip greito poveikio sprendimas, vaistas nuo šiuolaikinio pasaulio negandų. Tiesos yra, tačiau problemų kyla dėl atmestinais ir neatsakingai vartojamos sąvokos „medijų raštingumas“ – taip atsiranda nuovargis ir abejingumas dezinformacijai.

„Dezinformacija yra ištis labai plati sąvoka – tai įvairiais aspektais klaidinanti informacija. Manipuliacijų gali būti daug. Pavyzdžiui, pateikiami tikri faktai, bet provokatyviai ir kitame kontekste. Siekiant skaitytoją supainioti specialiai apipinama daugybe klausimų. Tobulėjant technologijoms dezinformacijos ir manipuliacijų tik gausės, tad turime išmokyti būti budrūs, augintis patirtį „skaityti“ klaidinančius tekstus ir tikrinti šaltinius“, – sako prof. dr. A. Balčytienė.

Pašnekovė apgailestauja: dauguma lietuvių nepakankamai raštingi, neatsakingi interneto platybėse. Skaičiuojama, kad tik vienas iš dešimties tautiečių tikrina interneto informacijos šaltinius. Dar daugiau, DIGIRES pilotinės iniciatyvos tyrimas rodo: du trečdaliai apklaustųjų itin pasitiki gebėjimu atpažinti manipuliacijas, tačiau vos daugiau negu pusė tokia informacija nesidalintų socialiniuose tinkluose.

Anot profesorės, tokios nuostatos ir praktika neleidžia kurtis atspariai visuomenei. Kita vertus, Lietuvoje susidariusi dviprasmiška situacija. Žmonės sako vertinantys žurnalistiką, tačiau kasdienybėje nepalaiko – neskaito gilesnių šaltinių, nepripažįsta, neatsirenka. Pirmu ir svarbiausiu žinių šaltiniu tampa socialiniai tinklai (ypač jaunimui). Vos vienas kitas girdėjo apie faktų tikrinimo svarbą ir t. t. Nors dezinformacijos, klaidinančios informacijos apimtys tik auga, šalis kaip ir neturi veiksmingų medijų edukacijos politikos gairių.

„Švietimo vaidmuo pats svarbiausias: būtinos programos visoms amžiaus grupėms. Žurnalistika turi atsisakyti manipuliacijų ir masalo. Kultūros projektai, menas, meninis aktyvumas – terpė, siūlanti inovatyvius medijuotus žvilgsnius į realybę, leidžianti skleisti saviraiškai. Todėl tai irgi turi būti visą gyvenimą kokybišką moralinį ir estetinį patyrimą plėtojanti erdvė. Reikia politinės valios ir partijų susitarimo, kad švietimas ir kultūra, parama kultūrai, bibliotekoms, žiniasklaidai ir žurnalistikai taptų ir iš tiesų būtų prioritetas. Nė viena politinė jėga iki šiol dar nėra išsivardinusi MIR kaip prioritetinės programinės skilties. O turėtų“, – įsitikinusi A. Balčytienė.

„MIR savaitę bibliotekų lankytojai turės galimybę išgirsti puikių paskaitų, diskusijų, užduoti klausimus melo detektorių redaktoriams, klausyti MIR profesionalų minčių. Ir viskas ten, kur tuo metu esate, – tinklalaidžių transliacijos suteiks galimybę prie renginio prisijungti kiekvienam. Galėsite dalyvauti viktorinose, žaidimuose, filmų peržiūrose, narplioti pabėgimo kambario užduotis. Ši savaitė – tai galimybė pažadinti vidinį detektyvą, kuris nardydamas

informacijos labirintuose atranda būdų pasidalinti patikrinta informacija“, – sako Panevėžio apskrities G. Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos skyriaus vadovė Greta Kėvelaitienė.

Visa informacija apie spalio 24–31 dienomis bibliotekose vyksiančius MIR savaitės renginius, projektus bus skelbiama „Biblioteka visiems“ ir bibliotekų interneto svetainėse, specialioje „Facebook“ MIR savaitės paskyroje (<https://www.facebook.com/mirsavaite>).

MIR savaitės globėja – Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija, koordinatore – Panevėžio apskrities G. Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka.

Organizatoriai: Apskričių viešųjų bibliotekų asociacija, Lietuvos savivaldybių viešųjų bibliotekų asociacija, Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka.

Partneriai: Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuvos žurnalistikos centras, „Meno avilys“, Žinių ekonomikos forumas, Baltijos skaitmeninio atsparumo tyrimų centras DIGIRES, IREX „Medijų raštingumo programa Baltijos šalyse“, www.debunk.org.

